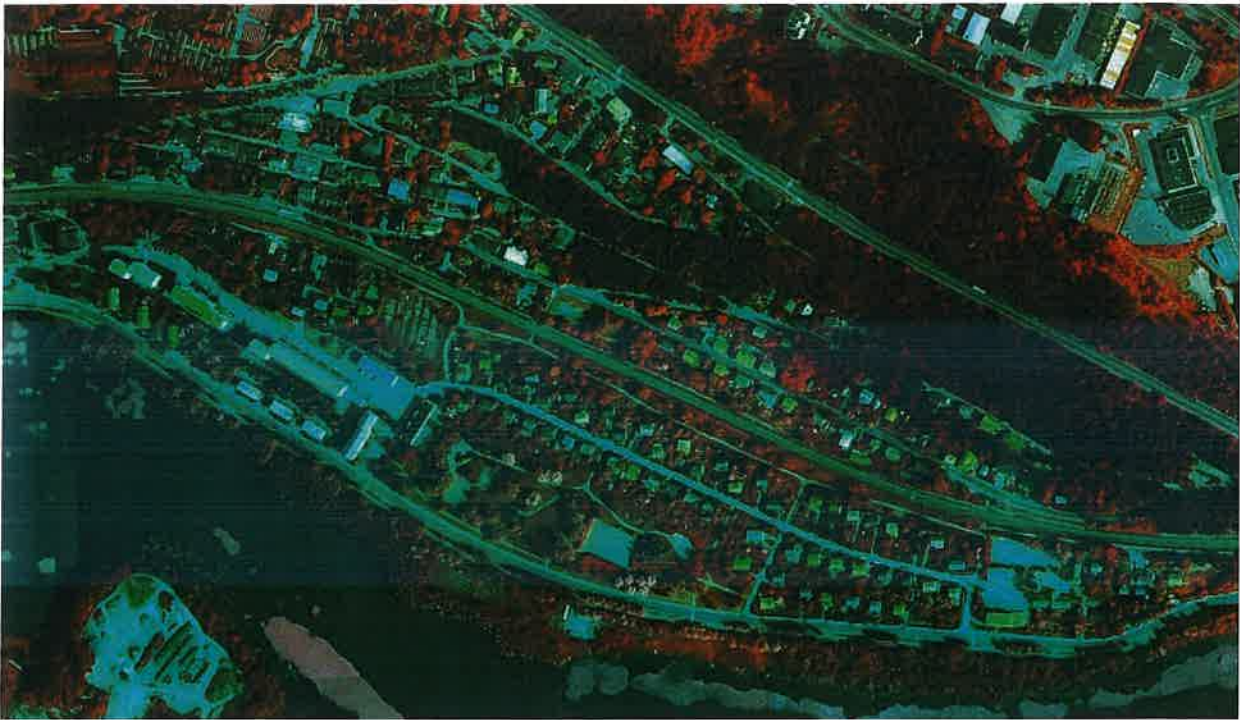


Tampereen Järvensivun kaupunginosan alueselvitys



Emilia Karppinen

Pirkanmaan maakuntamuseo

2.8.2011

Kaupunginosan historiaa

Järvensivun historian voidaan nähdä ulottuvan jopa 1400-luvulle, jolloin Messukylään kuulunut Järvensivun talo annettiin pappilaksi Messukylän papille. Sen jälkeen talo on vuosisatojen ajan ollut vuoroin pappilana kirkon palveluksessa ja välillä kruunun viljelystilana. Vuonna 1886 tilanne viimein selkiytyi, kun tila siirtyi Henrik Ahlgrenille, Järvensivun ”isälle”. Varsinaisen Järvensivun asuinalueen historian alku kietoutuu selvästi Kyttälän kaupunginosassa tapahtuneisiin muutoksiin. Kyttälän kaupunginosa oli suuri jo ennen vuoden 1886 asemakaavaa, joka liitti siihen lähes 40 uutta korttelia lisää. Uusi asemakaava myös tuhosi vanhoja taloja tieltään. Alueen runsaan asukasmäärän vuoksi kyttäläläiset joutuivat muuttamaan pakosta kaupungin ulkopuolisille alueille, kun häättö määräys tuli voimaan vuonna 1892. Järvensivun isäntä tarjosi häädetyille maata Kalevanharjulta. Tätä ennen metsäinen Kalevankangas oli ollut asuttamatonta takamaata. Suurin osa tästä Ahlgrenin tarjoamasta maasta oli vuokratontteja. Järvensivun ohella syntyi samoin tavoin myös Armonkallion ja Pispalan asuinalueet. Vähitellen nämä alueet alkoivat kehittyä, kuten Kyttälä aikoinaan: uuden asuintilan tarpeesta kaupunkilaisten määrän kasvaessa. Näin alkoi syntyä työväen esikaupunkeja, jotka olivat väestömäärältään kasvavia alueita. Samoihin aikoihin nousi pinnalle omakotiliike, jonka tavoitteena oli työläisten asuttaminen omiin koteihin, mieluiten myös omiin taloihin. Järvensivun esikaupunkialue alkoi siis muodostua paitsi tietoisien politiikan perusteella, myös spontaanin asuinrakentamisen seurauksena. Ensimmäiset rakennukset alkoivat kohota 1890-luvulla juuri valmistuneen Vaasan radan varteen.



Kuva 1. Matalia mökkejä kadun varrella Järvensivussa 1910-luvulla.

Suomen itsenäistyttyä tulevaisuuden usko nousi korkealle, ja 1920-luvulla rakennusvauhti kiihtyi Tampereella ennennäkemättömäksi. Tähän samaan kehityssuuntaan liittyi myös Järvensivu, joka oli rakentumassa hyvää vauhtia. Kiihtyvän rakentamisen seurauksena myös asumisen taso alkoi nousta huomattavasti monilla alueilla. Järvensivu oli kuitenkin melkoinen poikkeus. Vaikka alue liitettiin Tampereen kaupunkiin vuonna 1922, ei kaupunki kuitenkaan omistanut Järvensivun maita. Liitoksen taustalla oli valtiovallan ajatus siitä, että kaupungin valvonta poistaisi esikaupunkien sosiaalisia ongelmia. Vuokramaa aiheutti kuitenkin sen, ettei kaupunki vetänyt Järvensivulle vesijohtoja tai kunnostanut sen teitä. Suunnitelmattomasti rakentunut esikaupunkialue tuli tunnetuksi huonoista hygieenisyyssolosuhteistaan. Toisaalta maineeltaan heikossa Järvensivussa asuttiin väljemmin kuin lähempänä kaupungin keskustaa sijainneilla laitakaupungin asuinalueilla. 1930-luvulle tultaessa myös Järvensivun asuinolot alkoivat parantua muiden esikaupunkien tasolle. Vaikka rinteitä pitkin valuvat jätevedet piinasivat yhä, alkoi Tampereen kaupunki vetää alueelle vesijohtoja ja tehdä useampia vesiposteja. Myös sähkövalot olivat pian saavuttaneet lähes kaikki taloudet, kun vielä 1920-luvulla alle kymmenellä prosentilla järvensivulaisista oli kyseinen mukavuus. Järvensivulaiset saivat kuitenkin kaikki mukavuudet aina viimeisenä, sillä kaupunki ei omistanut tonttimaata.



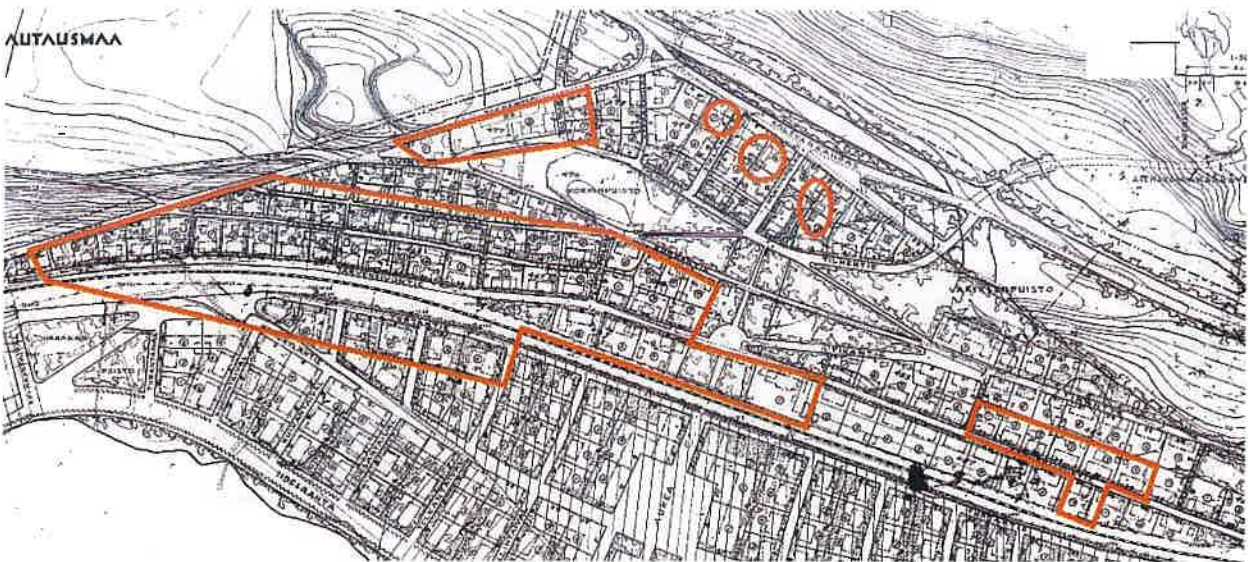
Kuva 2. Järvensivun asunto-oloja vuodelta 1933.

Vuonna 1931 tuli voimaan uusi rakennuslaki, jonka mukaan asemakaavat piti jatkossa vahvistaa sisäministeriössä. Tästä johtuen omakotialueiden kaavoittaminen palstoitus suunnitelmalla ei enää riittänyt. Siksi jo rakennetuille omakotialueille tehtiin jälkikäteen asemakaavat. Tässä yhteydessä

myös Järvensivu sai ensimmäisen vahvistetun asemakaavansa vuonna 1936, joka ei kuitenkaan toteutunut sellaisenaan. Samana vuonna vuokra-alueiden haltijat saivat lain mukaan lunastaa vuokraamansa alueet itselleen. Lunastus toteutui kuitenkin vasta 1950-luvulla, jolloin kaupunki oli ostanut Järvensivun tilan maat itselleen. Tällöin myös tarkistettiin Järvensivun asemakaava, joka hyväksyttiin sisäministeriössä vuonna 1954. Rakentaminen kiihtyi jälleen 1950-luvulla. Isoja kerrostaloja rakennettiin vanhojen puutalojen keskelle. Pääosa rakentamisesta oli kuitenkin omakotitaloja. 1970-luvulla asuinkerrostalojen rakentaminen pääsi todelliseen vauhtiin ja pientalojen osuus rakentamisesta oli erittäin vähäinen. Sekä 1950- että 1970-lukujen kehityssuuntaukset näkyvät selvästi myös Järvensivun rakennuskannassa. 1970-luvun jälkeen Järvensivun eteläpuoli on säilynyt monin osin muuttumattomana, kun taas pohjoispuolelle on noussut jokaisella vuosikymmenellä ajankohdalleen leimallisia asuintaloja.

Aluekohtaiset ominaispiirteet

Järvensivu on kehittynyt varsin selvästi alueittain. Tästä syystä olen jakanut kaupunginosan viiteen alueeseen, joita käsittelen seuraavaksi yksitellen. Jako perustuu ensisijaisesti vuonna 1883 avattuun Vaasan rataan, joka halkoo Järvensivun kahteen alueeseen: eteläpuoleiseen järvenrantaan ja pohjoispuoleiseen rinteeseen. Radalla on yhä suuri merkitys kaupunkikuvallisena elementtinä ja alueiden välisenä esteenä. Toisaalta se on myös palvellut järvensivulaisia aina vuoteen 1988 asti, jolloin Järvensivun seisake poistettiin käytöstä. Myös rakennuskanta ja asemakaavat eroavat näillä alueilla huomattavasti. Erot ovat huomattavissa jo Järvensivun esikaupunkialueen ensimmäisessä, 30.4.1936 vahvistetussa, asemakaavassa. Kaavakartassa on näkyvillä runsaasti vanhaa asutusta. Asutus sijoittuu pääosin rautatien pohjoispuolelle ja erityisesti sen läntisiin osiin. Vanha asutus mukaili radanvarrtta sijoittuen nykyisten Kurpantien ja Järvensivuntien väliselle alueelle. Vanhempaa asutusta on sijainnut kaavakartan mukaan jonkin verran myös hieman pohjoisempana lähellä nykyistä Kalevantietä, Järvensivun itäosassa lähellä rataa, sekä radan eteläpuolella aivan alueen läntisimmissä osissa.



Kuva 3. Vuotta 1936 vanhempi asuinrakennuskanta rajattu kuvassa oranssilla. Pohjalla vuoden 1936 asemakaavaehdotus.

Samassa vuonna 1936 vahvistetussa asemakaavassa osoitettiin paljon tontteja myös uudelle asuinrakentamiselle. Rautatien pohjoispuolelle osoitettiin tontteja kaksikerroksiselle omakotitalorakentamiselle, kuten suurilta osin myös eteläpuolelle. Lähelle järvenrantaa kaavoitettiin myös rivistö kuusikerroksisia kerrostaloja, sekä muutama neljäkerroksinen talo. Asemakaava ei kuitenkaan toteutunut radan eteläpuolen osalta, vaan kyseinen alue jäi edelleen

rakentamattomaksi, viljellyksi peltoalueeksi. Asemakaavassa osoitettiin myös muutamia tontteja tehdas- ja varastokäyttöön, sekä puisto-, metsä- ja puutarha-alueiksi, mikä heijastaa kansainvälisiä puutarhakaupunki-ideoita liittyen ajatukseen alueen terveydestä luontoalueiden virkistävän käytön kautta. Kaavassa rajattiin myös rautatiealue. Kyseinen raja on ainoa, joka on säilynyt kaavassa muuttumattomana aina 2010-luvulle saakka.

Radan eteläpuoli

Radan eteläpuoli rajautuu etelässä Iidesjärveen, jonka rannat ovat pääosin rakentamatonta aluetta, kuten on tilanne Järvensivunkin osalta. Järvenranta-alue on ollut viljeltyä peltomaata aina 1950-luvulle saakka, mikä selittää rakentamattomuutta. Vuoden 1954 asemakaavan selityksestä käy ilmi, että lähin ranta-alue jää jatkossakin rakentamattomaksi heikon maapohjan vuoksi. Tämän takia alue jätettiin puistoalueeksi, jollaista se yhä on. Paikoin jyrkkä ranta-alue on nykyisin rehevän kasvillisuuden peitossa, minkä takia alueen käyttö on melko vähäistä. Rantametsikkö on toisaalta este järvimaisemalle, mutta myös suojavyöhykkeenä järven sekä asuin- ja liikennealueiden välillä.



Kuva 4. Järvensivua Kalevanharjulta vuonna 1946.



Kuva 5. Iidesjärven rantametsikköä, 2011.

Vuoden 1936 asemakaavan jälkeen seuraavat edes osittain yhä voimassa olevat asemakaavamuutokset ovat 1950-luvulta ja ne koskevat radan eteläpuolta. Vuosikymmenen kaavoitusta leimaavat asuntotonttien osoittaminen sekä puistoalueet. Kaavoissa on sijoitettu myös joitakin liiketiloja asuinrakennusten yhteyteen. Näiden asemakaavojen ja nykyisin nähtävillä olevan rakennuskannan mukaan alue voidaan jakaa kahteen osaan: läntiseen ja itäiseen järvenrantaan.

Itäinen järvenranta on säilynyt koko Järvensivun alueella parhaiten ja pisimpään muuttumattomana, ja siitä huokuu yhä kaavoitusajankohdan ideat ja ihanteet. Vuonna 1954 vahvistettu asemakaava koskee yksinomaan itäistä järvenrantaa, joka on ollut aiemmin rakentamattomaa aluetta huonon maaperänsä vuoksi. Uuden kaavan myötä alueelle sijoitettiin mahdollisimman paljon omakotitontteja. Rakennusten sijoittelusta tontilla ja toisiinsa nähden huokuu erittäin selvästi 50-lukulainen idea, jossa asuinrakennukset ja niiden ulkorakennukset sijoitetaan eräänlaiseen haitarimuotoon naapuriin nähden. Kyseinen malli on yhä nähtävillä alueella, sillä se on säilynyt muuttumattomana. Itäinen järvenranta on säästynyt Järvensivun muille alueille yleiseltä tonttien jakamiselta, mikä on säilyttänyt 50-luvun hengen silminnähtävän elävänä. Rakennusten kerrosluku rajattiin kahteen, eikä siihen ole myöhemmin tullut muutoksia. Heikkopohjaisin maaperäalue järvenrannassa jätettiin puistoalueeksi, jota kutsutaan nykyään Järvensivunpuistoksi.



Kuva 6. Radan eteläpuolella vuoden 1954 kaavaa koskeva uusi omakotitaloalue, pääkatuna Kuikankatu. Ilmakuva vuodelta 1966.



Kuva 7. Kuikankatu, 2011.



Kuva 8. Järvensivunpuisto Iidesjärven rannasta kuvattuna, puiston takana omakotitaloalue, 2011.

1950-luvun rakentamisvaiheeseen liittyy itäisen järvenrannan alueella myös jo olemassa olevien julkisten rakennusten laajennusta. Ennen alueen asemakaavan muutosta vuonna 1954, oli jo 1900-luvun alussa rakennettu kansakoulu ainoa rakennus alueella. Puinen jugend-tyylinen kansakoulurakennus valmistui vuonna 1909 Heikki Tiitolan suunnitelmien mukaan aivan Järvensivun itäisimpään osaan. Kaksi vuotta myöhemmin sen viereen kohosi samantyylinen opettajien asuintalo. Kun järvenrantaa alettiin rakentaa 1950-luvulla, nousi vanhojen koulurakennusten viereen uusi punatiilinen koulutalo. Sen on suunnitellut Kerttu Nuoliala yhdessä Seppo Rihlaman kanssa kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosastolla. Järvensivun koulu on ainoa rakennus Järvensivun kaupunginosasta, joka on esitelty vuoden 1998 Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri -selvityksessä. Se on luokiteltu rakennustaiteellisesti, kulttuurihistoriallisesti, sekä maiseman, kaupunkikuvan ja ympäristökokonaisuuden kannalta erittäin merkittäväksi kohteeksi, jonka alkuperäisaste on suuri.



Kuva 9. Vanha kansakoulurakennus, 2011.

Läntinen järvenranta sai ensimmäisen asemakaavamuutoksensa vuonna 1956. Aivan läntisimmässä osassa, lähellä radanvartta, oli muutamia vanhempia asuinrakennuksia entuudestaan. Näiden rakennusten tontit säilytettiin uudessa kaavassa koskemattomina ja vuoden 1936 asemakaavan mukaisina. Osa asuinrakennuksista on säilynyt aina 2010-luvulle, vaikka niiden ulkomuoto onkin kokenut muutoksia vuosien varrella. Omakotitaloalueella on nykyään nähtävissä monien eri vuosikymmenten rakentamista. Vanhoja rakennuksia on purettu ja rakentamattomille tonteille rakennettu uusia asuinrakennuksia. Viimeisin asemakaavamuutos alueella on vuodelta 2006, jolloin puistoaluetta liitettiin pientalotonttiin, jotta sen rakennusoikeutta saataisiin lisätyksi.



Kuva 10. Ennen vuoden 1956 asemakaavaa rakennettuja, säilyneitä asuinrakennuksia radanvarrelta, 2011.

Vuonna 1956 vahvistettu asemakaavan muutos tuo rakentamista ja puistoalueita vanhalle peltoalueelle, lähemmäs järvenrantaa. Vanhan omakotitaloalueen ympärille jätettiin puistoaluetta, joka on kuitenkin 2010-luvulle tultaessa supistunut lähes olemattomaksi. Idänpuoleinen puistoalue on nykyisin hoitamaton ruohikko rajaten aluetta itäisen järvenrannan omakotitaloalueeseen. Läntinen puistoalue on muutettu asemakaavalla 1970-luvulla pienteollisuuden tontiksi, sillä se oli jäänyt hoitamattomaksi. Vanhan omakotitaloalueen ja etelään nousevan uuden kerrostaloalueen väliin on myös suunniteltu puistoalue. Se muutettiin kuitenkin jo 1960-luvulla pysäköintialueeksi. Autoistumisen myötä omakotitalojen väliin jätetyt puistopolut muutettiin hiljalleen asfaltoiduiksi teiksi.



Kuva 11. Kuvan alalaidassa uudet 2- ja 6-kerroksiset asuin- ja liikerakennukset, ylälaidassa radanvarrella vanha omakotitaloalue. Pääkatuna Turjankatu. Ilmakuva vuodelta 1966.

Vuoden 1956 asemakaavamuutoksessa määrättiin tontteja kaksi- ja kolmekerroksisille asuin- ja liikerakennuksille, jotka sijoittuisivat vanhan omakotitaloalueen ja järvenrannan väliin. Lähimmäs järveä rakennettiin kuusi kaksikerroksista pienkerrostaloa, kuten asemakaavassa oli hyväksytty. Niiden taakse ei kuitenkaan ehditty rakentaa suunniteltuja kolmekerroksisia pienkerrostaloja, sillä jo muutaman kuukauden kuluttua asemakaavan hyväksymisestä haettiin kaavamääräyksiin muutosta, jolla sallittaisiin kuusikerroksisten asuin- ja liikerakennusten rakentaminen. Kaava hyväksyttiin elokuussa 1956. Näiden kerrostalojen väliin asemakaavalla osoitettu pieni puistoalue on yhä nähtävissä, toisin kuin omakotitaloalueella.



Kuva 12. Edessä kaksikerroksinen pienkerrostalo, takana kuusikerroksinen asuinkerrostalo. Kuvattuna Iidesrannalta päin, 2011.

Alueella on tehty vuosikymmenten saatossa muutamia pienehköjä muutoksia. 1960-luvulla Turjankadun itäpäässä muutettiin korttelirajoja, jotta aukiota saisi ehyemmän. Uusi aukio koki jälleen muutoksia 1970-luvun alussa, kun itäisen järvenrannan länsipäädyn rakentamaton tontti määrättiin asemakaavamuutoksella asuinkerrostalotontiksi vastaamaan kasvaviin vuokra-asuntomarkkinoihin. Sen jälkeen alue on pysynyt suurelta osin muuttumattomana. Aukion idea ei kuitenkaan pysynyt pitkään selvänä. Asuinrakennuksille ei ollut suunnattu varsinaista parkkitilaa, mikä muodostui ongelmaksi autoistumisen yhä kiihtyessä. Niinpä aukioiksi ajatellut alueet ja katujen reunustat ovat nykyään parkkitilana.



Kuva 13. 1960-luvun aukio vuoden 2011 asussaan. Kuvattu Turjankadulta päin, 2011.

Asumisen lisäksi Järvensivulla on ollut vilkasta yrittäjätoimintaa. Erityisesti juuri läntisen järvenrannan alueella oli paljon teollisuutta, kuten vuonna 1889 perustettu tiilitehdas. Rakennus purettiin 1920-luvulla, jonka jälkeen alueelle kehittyi laaja teollisuuskeskus. Sen osana oli muun muassa asfaltti- ja tervatehdas sekä elintarviketuotannon rakennuksia. Alueen varasto- ja teollisuustoiminta päättyi lopullisesti 1990-luvulla, kun alue kaavoitettiin kerrostaloalueeksi.

Alueen on inventoinut FCG vuonna 2011. Inventointi on luettavissa Tampereen kaupungin kaupunkikehittämisen ja maankäytönsuunnittelun osastojen julkaisemassa teoksessa *Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen – 1940- ja 1960-luvut*.

Radan pohjoispuoli

Järvensivun radan pohjoispuoli ulottuu rautatieltä nykyiselle Kalevantielle saakka. Vain aivan radan välittömässä yhteydessä sijaitsevat tontit ovat tasaisella maalla, muuten alue on jyrkkää rinnettä ollen osa harjualetta. Rinnealueet kuuluvat maisemallisesti vaihteluis- eli niin kutsuttuun inhimilliseen vyöhykkeeseen, joka kestää yleensä parhaiten muutoksia. Tämän takia ne ovat myös olleet yleisesti rakentamisen kohteina. Toisaalta harjuille tyypilliset suuretkin kaltevuusvaihtelut lisäävät alueen kulumisherkkyyttä huomattavasti. Metsäpeite on merkittävä vesisuhteita ja täten valumista säätelevä tekijä. Järvensivun rinnealueella onkin jätetty monin paikoin metsäisiä alueita asuinrakennusten väliin. Alueen yhteisiin arvoihin kuuluvat rinteestä avautuvat pitkäkantoiset maisemat Iidesjärven yli.



Kuva 14. Rinnerakentamista ja metsikköjä Kurpantieltä kuvattuna. Taustalla läntisen järvenrannan kerrostalot.

Kuten vuoden 1936 asemakaavasta käy ilmi, sijoittuu suurin osa 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten asuinrakentamisesta radan pohjoispuolelle ja etenkin sen länsiosiin. 2010-luvulle tultaessa monet näistä rakennuksista on kuitenkin purettu. Muutamia asuinrakennuksia on säilynyt siellä täällä pienen keskittymän löytyessä radanvarren länsipäästä. Vanhojen rakennusten säilymiseen, uusien keskittymiseen ja laaja-alaisiin asemakaavoihin pohjaten olen jakanut radan pohjoispuolen kolmeen erikseen tarkasteltavaan osaan: läntinen rinne, pohjoisrinne ja itäinen rinne. Kaikkien näiden varsinainen voimassa oleva asemakaavapohja on 1960-luvun kaavoituksessa, johon on sitten tullut vuosikymmenten saatossa vaihtelevin määrin muutoksia. Käyttämäni jako ei seuraa täysin asemakaavojen rajoja, vaan käytän niitä muutamain asiayhteyksissä esitellyin poikkeuksin johtuen maastonmuodoista ja nykyisestä rakennuskannasta.

Itäinen rinne sai ensimmäisenä radan pohjoispuolella asemakaavan, joka vahvistettiin vuonna 1965. Kaavan länsiraja ulottuu aina Kalevantielle saakka. Käyttämässäni aluejaossa rajaan itäisen rinteeseen ulottumaan pohjoisessa vain Korpinpuistoon saakka, sillä se luo luonnollisen rajan pohjoiseen asuinalueeseen nähden.



Kuva 15. Ilmakuvaan (2006) keltaisella rajattu vuoden 1965 kaavan länsiraja. Punaisella alueselvityksessä käyttämäni länsi- ja pohjoisraja itäiselle rinteelle.

Alueen pääkadun Järvensivuntien ympärillä on säilynyt muuhun radan pohjoispuoleen nähden paljon 1950-luvulla rakennettuja omakotitaloja. Ne muodostavat alueelle yhtenäisen ilmeen, vaikkei läheskään samassa mittakaavassa kuin itäisellä järvenrannalla. Mitä pidemmäksi Järvensivuntietä idänsuuntaan kulkee, sitä sekalaisemmaksi rakennuskanta muuttuu. Vastaa tulee muutamia 1900-luvun alkuvuosikymmenillä rakennettuja taloja, mutta yhä enenevämmässä määrin uudempia asuinrakennuksia jokaiselta vuosikymmeneltä aina 1960-luvulta tähän päivään saakka. Uudempi rakennuskanta korostuu erityisesti Variksen- ja Korpinpuiston etelälaidan asuinrakentamisessa.



Kuvat 16 ja 17. Vasemmalla Järvensivuntien tarkastelualueen länsipään 1950-luvulla rakennettuja omakotitaloja, oikealla tien itäisen osan rinnetaloja 2000-luvulta.



Kuvat 18 ja 19. 1900-luvun alun asuinrakennuksia Järvensivuntien keskivaiheilta (Järvensivuntie 89 ja 28).

Koska alue on ollut rakennettua jo ennen ensimmäistäkään asemakaavaa, on ymmärrettävää, ettei kaava ole kestänyt muutoksia yhtä hyvin kuin radan eteläpuolella. Vuoden 1965 asemakaava otti huomioon alueella jo olevat 1900-luvun alun puumakotitalot sekä 1950-luvulla rakennetut kiviset omakotitalot, mutta yritti samalla luoda tilaa uudelle 1960-luvun rakentamiselle. Jo uuden asemakaavan lähtökohdat olivat siis pohjana sekalaiselle rakennuskannalle, jota oli helpompi muuttaa myös tulevana vuosikymmeninä. Rakennuskannan kerroksellisuus ei kuitenkaan ole välttämättä esteenä asemakaavaselostuksen mukaiselle pyrkimykselle luoda alueesta viihtyisä ja rauhallinen asuinalue. Kyseisellä kaava-alueella suunnittelijoille annettiin kuitenkin lähestulkoon vapaat kädet mitä erilaisimmille rakennuksille, sillä rakennuskanta oli jo ennestään sekalaista. Vuoden 1965 kaavaan on tehty muutoksia useaan otteeseen. Muutokset ovat koskeneet lähinnä tonttirajojen muutoksia ja rakennusoikeuden tehokkaampaa hyödyntämistä.

Pohjoinen rinne sai asemakaavansa muutamaa kuukautta myöhemmin vuonna 1965. Selvityksessä käyttämäni jako poikkeaa asemakaavan rajoista lähinnä etelän suunnalla. Rajaukseni perustuu Korpinpuistoon, joka jakaa alueen maisemallisesti eri alueisiin. Koska Korpinpuiston pohjoispuoli on maastoltaan tasaisempaa, poikkeaa myös rakennuskanta läntisen rinteeseen vastaavasta.



Kuva 20. Ilmakuvasa (2006) keltaisella vuoden 1965 asemakaavan raja. Punaisella selvityksessä käytettävä pohjoisrinteen raja. Molemmat alueet rajautuvat pohjoisessa Kalevantiehen.

Vuoden 1936 asemakaavan mukaan pohjoisrinteellä on ollut vain muutamia vanhoja asuinrakennuksia sekä vanha teollisuusalue aivan alueen länsiosassa. Teerentien varteen sijoittuva teollisuustontti oli asfalttitehtaan käytössä vielä 1960-luvulla. Vuoden 1965 asemakaavan selostuksessa kuitenkin mainittiin toive siitä, että koko kortteli muuttuisi vähitellen asuinkortteliksi. Vuoden 1973 kaavamuutoksen seurauksena tontin käyttötarkoitusta muutettiin, ja tontille rakennettiin kaksikerroksisia rivitaloja. 1900-luvun alkuvuosikymmenillä rakennetuista asuinrakennuksista on nähtävillä enää Kalevankankaalla sijaitseva puumakotitalo pihapiireineen, johon kuuluu muun muassa vanha aitta, sekä Järvensivun seurakuntatalo Korpinpuiston länsireunalla.



Kuvat 21 ja 22. Vasemmalla aitta Kalevankankaalla säilyneessä pihapiirissä. Oikealla Järvensivun seurakuntatalo.

Kuten itäisen rinteiden kohdalla, myös pohjoisrinteen asemakaavalla oli huonot edellytykset toteutua sellaisenaan. Vaikka alueella olikin vähemmän 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakennettuja asuintaloja, sijaitsi siellä muutamia 1950- ja 1960-luvun alun rakennuksia. Koska alueen sijainti on keskeinen Kalevantien vuoksi, ovat muutospainet siellä suuret vielä nykyäänkin. Vuoden 1965 asemakaavan ajatukset eivät täten näy enää selvästi pohjoisrinteellä. Kalevantien varteen kaavoitetut asuin- ja liikerakennukset tosin palvelevat yhä molempia tarkoituksia, vaikkakin vähenevässä määrin. Selostuksen mukaan pyrkimyksenä oli luoda alueesta rauhallisen puistomainen, sekä säilyttää pientalovaltaisuus määräämällä rakennusten enimmäiskorkeudeksi kolme kerrosta. Väljyyttä ja suuria puistoalueita on monin paikoin vaikea havaita. Alue on kokenut runsaasti kaavamuutoksia aina 1970-luvulta tähän päivään saakka. Rakennuskanta on erittäin sekalaista ja ajallinen kerroksellisuus on selvästi havaittavissa. Alueella on rakennuksia jokaiselta vuosikymmeneltä aina 1950-luvulta saakka ja se on ollut erityisen kiinnostuksen kohteena 2000-luvulla itäisen ja läntisen rinteiden ohella.



Kuvat 23 ja 24. Vasemmalla rakennuksia Tilhentieltä 1970–1990 -luvulta. Oikealla rakennuksia Kalevantien varrella, rakennusvuodet vasemmalta alkaen 1942, 2000 ja 1959.

Läntinen rinne sai viimeisenä pysyvän asemakaavansa vuonna 1966. Selvityksessä käytetty aluerajaus seuraa muuten vuoden 1966 kaava-aluetta, mutta sen itäiseen osaan on lisätty alue, joka jätettiin pohjoisrinteen rajauksessa ulkopuolelle. Alue on selkeämmin osa läntistä rinnettä, sillä alueen rakennuskanta on iältään samankaltaista kuin vuoden 1966 asemakaava-alueen vastaava.



Kuva 25. Ilmakuvassa (2006) keltaisella rajattu vuoden 1966 asemakaava-alue. Punaisella selvityksessä käytettävän läntisen rinteen poikkeava raja idässä.

Vuoden 1936 asemakaavasta käy ilmi, että läntisen rinteen alueella on ollut eniten vanhoja, 1900-luvun alkuvuosikymmenten rakennuksia. Ne ovat keskittyneet nykyisen Kurpantien ja Järvensivuntien väliselle alueelle aivan selvityksessä tarkasteltavan alueen länsipäästä itäpäähän täyttäen lähes jokaisen tontin.



Kuva 26. Järvensivuntie, 1934.

Vanhat rakennukset näkyivät selvästi katumaisemassa vielä 1950-luvulla, mutta 1960-luvulla alue alkoi hiljalleen muuttua uuden asemakaavan myötä. Vuoden 1966 asemakaavan selostuksen mukaan alueen puistomainen luonne pyritään säilyttämään, mutta asutusta tulee pakostakin tiivistää. Koska koko Järvensivun alueella kerrosluku on pyritty pitämään matalana, keskimäärin kahdesta kolmeen kerrosta, tulee tiivistäminen suorittaa ennen kaikkea kerrosalaa ja tonttien rakennus-alaa lisäämällä. Läntisen rinteiden alueella ratkaisuksi nähtiin rivitalot ja erilliset pientaloyksiköt. Kaavassa huomioitiin myös kasvanut liikenne laajentamalla katualueita vastaamaan pysäköintitarvetta.

Uusi vuoden 1966 asemakaava salli muutoksen läntiselle rinteelle. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakennettuja taloja on säilynyt lähinnä Järvensivuntien varrella, kun taas Tiaisentien ja Kurpantie ovat olleet suuren muutoksen kohteina. Uudelleenrakentaminen oli alueella erityisen voimakasta 1960- ja 1970-luvuilla, mikä näkyy maisemassa edelleen. Katukuvaa leimaavat erityisesti kaksi- ja kolmekerrokset rinnerivitalot. Samankaltaisia asuinrakennuksia on rakennettu alueelle 1980–2000 -luvulla, mutta huomattavasti vähemmän määrin. 1980-luvulle ominainen piirre oli pienkerrostalojen rakentaminen rivitalojen sijaan. Vuonna 1985 vahvistetun asemakaavan aloitteesta mainitaan markkinatutkimusten osoittavan ”suurehkojen asuntojen myynnin olevan kyseenalaista” (kaavaselostus, asemakaava nro 6284), minkä vuoksi pienkerrostalojen rakentaminen nähdään rivitaloja kannattavamman. Läntisen rinteiden alue on rakennuskannaltaan erittäin sekalainen, vaikka pieniä keskittymiä voidaankin havaita. Ajallinen kerroksellisuus on selvästi havaittavissa asuinrakennusten osalta.



Kuvat 27 ja 28. Vasemmalla 1900-luvun alun asuintalo pihapiireineen Järvensivuntien länsipäässä. Oikealla 1970-luvulla rakennettuja rivitaloja Tiaisentien länsipäässä.

Alueiden arvot

Itäinen järvenranta. Alueen arvot perustuvat lähes muuttumattomana säilyneeseen 1950-luvulla kaavoitettuun omakotitaloalueeseen. 1950-luvulla rakennetut omakotitalot ovat säilyneet ulkomuodoiltaan suurin osin alkuperäisinä. Koska alue on säästynyt tonttijaoilta, on 50-luvun kaava selvästi havaittavissa. Puisto- ja ranta-alueella on merkittävät alueelliset maisema- ja virkistysarvot. Vanha kansakoulu on kulttuurihistoriallisesti merkittävä.

Läntinen järvenranta. Pääosin 1960-luvulla rakennetut 2- ja 6-kerroksiset asuinkerrostalot mataline liikesiipineen ja rakennusten välisine puistoalueineen ovat säilyneet kohtalaisen hyvin ajalleen omaleimaisena kokonaisuutena. Omakotitaloalueella on säilynyt joitakin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä radanvarteen rakennettuja taloja, mutta yleiskuva on melko hajanainen. Suunnittelun pohjalla ollut 1950-luvun asemakaava on muuttunut eniten 1960-luvulla rakennustehokkuusajattelun nousun ja ajoneuvojen määrän nopean kasvun seurauksena.

Itäinen rinne. Rakennuskanta on erittäin sekalaista ja ajallinen kerroksellisuus on selvästi havaittavissa. Järvensivuntien osalta arvot perustuvat toisaalta melko yhtenäisenä säilyneeseen 1950-luvun omakotitaloalueeseen, mutta myös yksittäisiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä rakennettuihin omakotitaloihin tontteineen. Tikantien arvot perustuvat ennen kaikkea Iidesjärvelle avautuvaan maisemaan.



Kuva 29. Maisemaa Tikantieltä Iidesjärven yli kohti Nekalaa.

Pohjoisrinne. Rakennuskanta on erittäin sekalaista ja ajallinen kerroksellisuus on selvästi havaittavissa. Alueella on yhä jäljellä muutamia 1900-luvun alkuvuosikymmenten rakennuksia. Järvensivun seurakuntatalo ja Kalevankangas-nimisellä tiellä sijaitseva vanha pihapiiri ovatkin täten arvokkaita alueellaan. Tilhentien arvot perustuvat ennen kaikkea sen harjuympäristöön, sekä harjulta Iidesjärvelle avautuvaan maisemaan. Harjumaisema on merkittävä elementti myös kaukomaisemassa katseltaessa Järvensivua Iidesjärven etelärannalta. Kalevantien varren rakennusten alakerrosten liikekiinteistöt ovat säilyneet 1960-luvulta ja kuvaavat edelleen vuosikymmenelle tyypillistä yhdistetyn asuin- ja liikerakennuksen mallia.

Läntinen rinne. Rakennuskanta on erittäin sekalaista ja ajallinen kerroksellisuus on selvästi havaittavissa. Eri vuosikymmeninä rakennetut talot ovat ryhmittyneet vuosikymmenittäin muuta radan pohjoispuolta selkeämmin toistensa läheisyyteen. Järvensivuntien arvot perustuvat osaltaan 1900-luvun alun säilyneisiin pihapiireihin päärakennuksineen. Tiaisen- ja Kurpantieltä avautuvat maisemat Iidesjärven suuntaan ovat merkityksellisiä.

Lähteet

Järvensivun asemakaavat selostuksineen

Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen – 1940- ja 1960-luvut, Tampereen kaupunki, Kaupunkikehittäminen ja maankäytön suunnittelu, Selvitykset ja arvioinnit, 2011.

Iidesjärven ympäristö- ja maisemaselvitys, Tampereen kaupunki, Tampereen Infratuotanto liikelaitos, Suunnittelupalvelut. Selvitykset ja arvioinnit 2009, tarkastettu 2.8.2010.

Tampere – Kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys, Tampereen kaupunki, Suunnittelupalvelut. Selvitykset ja arvioinnit 2008.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, Tampereen kaupungin ympäristötoimi, kaavoitusyksikkö. Julkaisuja 2/98, Tampere 1998.

Keskinen, Peltola & Suodenjoki: *Tamperelaiset – Tehdaskaupungin väestö, alue ja asuminen 1918-1940*, Tampereen museoiden julkaisuja 79, Tampere 2005.

Kuvat

Kansikuva: Ilmakuva Järvensivusta, 2006.

Kuva 1. kuvaaja: Kaarlo Mäkinen, Vapriikin kuva-arkisto

Kuva 2. kuvaaja: Veikko Kanninen, Vapriikin kuva-arkisto

Kuva 3. *Asemakaavaehdotus Järvensivun esikaupunki-alueelle Tampereella*, 1936. Osa kuvasta, muokattu tekijän toimesta 2011.

Kuva 4. kuvaaja: Teuvo Mäkinen, Vapriikin kuva-arkisto

Kuva 5. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 29.7.2011.

Kuva 6. Ilmakuva Järvensivusta, 1956. Osa kuvasta.

Kuvat 7-9. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 29.7.2011.

Kuva 10. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 1.8.2011.

Kuva 11. Ilmakuva Järvensivusta, 1966. Osa kuvasta.

Kuvat 12–13. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 29.7.2011.

Kuva 14. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 1.8.2011.

Kuva 15. Ilmakuva Järvensivusta, 2006. Osa kuvasta, muokattu tekijän toimesta 2011.

Kuvat 16–19. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 1.8.2011.

Kuva 20. Ilmakuva Järvensivusta, 2006. Osa kuvasta, muokattu tekijän toimesta 2011.

Kuvat 21–24. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 1.8.2011.

Kuva 25. Ilmakuva Järvensivusta, 2006. Osa kuvasta, muokattu tekijän toimesta 2011.

Kuva 26. kuvaaja: Tyko Y. Vasto, Vapriikin kuva-arkisto

Kuva 27–29. Emilia Karppinen, Pirkanmaan maakuntamuseo, 1.8.2011.

Liite 1. Järvensivu. Alueita, joilla on säilynyt vanhoja rakennuksia. Vuoden 2011 virastokarttaa muokattu tekijän toimesta, 2011.

Liite 2. Järvensivu. Alueselvityksessä käytetty jaottelu. Pohjalla vuoden 2006 peruskartta. Kuvat ja muokkaus tekijän toimesta, 2011.

LÄNTINEN JÄRVENRANTA



LÄNTINEN RINNE



POHJOISRINNE



ITÄINEN RINNE



ITÄINEN JÄRVENRANTA

